

การเปรียบเทียบหลักสูตร Comparing Curricula

อัญชลี สารรัตน์*

Unchalee Sanrattana

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

Faculty of Education, Khon Kean University, Khon Kaen 40002

*Corresponding author e-mail: unesar@kku.ac.th

Bob Adamson

Paul Morris

Chair Professor of Curriculum Reform, Department of International

Professor of Comparative Education, Institute of Education,

Education, The Education University of Hong Kong

University College of London

(Received: June 17, 2019; Revised: September 30, 2019; Accepted, November 18, 2019)

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์มิติทัศน์ของคำว่าหลักสูตรที่แคบที่สุดคือลู่วิ่งจนถึงที่กว้างที่สุดคือประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับในสถานศึกษาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ พร้อมทั้งแสดงความเด่นชัดของหลักสูตรในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับการวางแผนร่างหลักสูตร การจัดเตรียมทรัพยากรหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ หลักสูตรแฝง ผลที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนและการประเมินหลักสูตร เป็นต้น และนำเสนอตัวอย่างวิจัยที่แสดงวิธีการเปรียบเทียบนวัตกรรมหลักสูตรตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงการประเมินผล ผ่านกรอบแนวคิด 3 ประการ คือ 1) จุดประสงค์ 2) ระดับและจุดเน้น และ 3) การกำหนดแหล่งข้อมูล รวมทั้งนำเสนอความท้าทายในการทำการศึกษาวิจัยเปรียบเทียบหลักสูตรจากตัวอย่างงานวิจัย

คำสำคัญ: เปรียบเทียบหลักสูตร ธรรมชาติของหลักสูตร การวิจัยเปรียบเทียบหลักสูตร

Abstract

This article analyses concepts of "curriculum", from a narrow definition synonymous with "syllabus" to a view that is all-embracing of students' formal and informal experiences in school. Various levels of curriculum are distinguished: the intended or planned curriculum; the resourced curriculum; the implemented curriculum; the hidden curriculum; the experienced curriculum; the assessed curriculum; and so on. Methods for exploring the interrelationship between these levels are presented through examples of studies that trace curricular innovations from genesis to evaluation. The chapter then presents a tripartite framework for comparing across curricula, namely purpose, level and manifestations and

demonstrates the framework in action, using examples from research. The article concludes by presenting some of the challenges in undertaking a comparative study of curriculum.

Keywords: Comparing Curricula/ Nature of Curriculum/ Comparative Study of Curriculum

บทนำ

ในยุคที่โลกเต็มไปด้วย ข้อมูล ข่าวสาร ของสังคมฐานความรู้นี้ พบว่ารัฐบาลหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับผลผลิตของการจัดการศึกษา ได้นำระบบการศึกษา และหลักสูตรของประเทศตนไปเปรียบเทียบกับประเทศอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น เพื่อต้องการหาความคิดริเริ่มใหม่ หรือต้องการเปรียบเทียบเพื่อการแข่งขัน หรือผู้ปกครองเองก็ต้องการผลการเปรียบเทียบเพื่อใช้เป็นข้อมูลในการเลือกสถานศึกษาที่เหมาะสมให้กับบุตรหลานหรือนิสิต นักศึกษาก็ใช้เป็นข้อมูลในการเลือกสาขาวิชาและรายวิชาต่างๆ โดยอาจเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตรปัจจุบันกับหลักสูตรในอดีต หรือเปรียบเทียบระหว่างหลักสูตรของแต่ละสถาบันการศึกษา หรือระหว่างประเทศ หลักสูตรจึงมีความหมายจากที่แคบที่สุดคือลู่วิ่งจนถึงที่กว้างที่สุดคือประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับในสถานศึกษาอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ

ในศาสตร์หลักสูตรพบว่ามีการใช้ทฤษฎี และระเบียบวิธีวิจัยหลายอย่างในการศึกษา และเปรียบเทียบหลักสูตร แต่ในความเป็นจริงแล้วการวิจัยหลักสูตรต่างๆ โดยทั่วไปก็จะมี การศึกษาเปรียบเทียบหลักสูตรแทรกอยู่มาก บ้าง น้อยบ้างทั้งที่เปิดเผยและซ่อนเป็นนัยอยู่ เช่น การวิจัยเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของครู จำเป็นต้องมีการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับผลที่ คาดหวัง ส่วน การศึกษาที่ ต้องการ

เปรียบเทียบจริงๆ ก็มักจะเน้นข้อเหมือนและ ข้อแตกต่าง และรายงานความเหมือนและความแตกต่าง บทความนี้จะแสดงวิธีการเปรียบเทียบ นวัตกรรมหลักสูตรตั้งแต่จุดเริ่มต้นจนถึงการ ประเมินผล ผ่านกรอบแนวคิด 3 ประการ คือ 1) จุดประสงค์ 2) ระดับและจุดเน้น และ 3) การกำหนดแหล่งข้อมูล รวมทั้งนำเสนอ ความท้าทายในการทำการศึกษาวิจัย เปรียบเทียบหลักสูตรจากตัวอย่างงานวิจัย

การเปรียบเทียบหลักสูตรมีหลายแบบ หลายวิธี เพราะผู้ทำวิจัยหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีเป้าหมายของความอยากรู้ที่ต่างกัน ตลอดจน ทฤษฎี และหลักการพื้นฐานที่นำมาใช้ในการ พัฒนาหลักสูตรมีมาก หลายด้าน หลายมุมมอง ซับซ้อน และมีแนวการปฏิบัติที่ต่างกันไปจึง ทำให้ผู้ศึกษาวิจัยต้องระมัดระวังหรือต้อง พิจารณามากขึ้นระหว่างทำการศึกษา วิเคราะห์ และเปรียบเทียบหลักสูตร การเปรียบเทียบ หลักสูตรเป็นการค้นคว้า สืบเสาะที่ซับซ้อน ทำ ทายความเชื่อ ไม่หยุดนิ่ง ต้องทำเรื่อย ๆ ที่จะ นำไปสู่ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง สู่การเปลี่ยนแปลง หรือปรับเปลี่ยนหลักสูตร สำหรับบทความนี้จะ เน้นนำเสนอแนวทางการวิจัยเปรียบเทียบ หลักสูตรแบบข้ามวัฒนธรรมและข้ามวิชา

ธรรมชาติของหลักสูตร

คำว่าหลักสูตรมีต้นกำเนิดจากภาษา ลาตินว่า ลู่วิ่ง (Running track) ซึ่งเป็นคำสั้นๆ

เชิงอุปมาอุปไมยให้กับผู้ที่กระหายความรู้ได้ สืบค้นต่อ การอุปมาอุปไมยที่พบในช่วงแรก คือ ไปอุปมาอุปไมยว่าหลักสูตรหมายถึง "รายวิชาที่ใช้ในการเรียนการสอน" ต่อมาคำนี้ได้ถูกปรับมาใช้ในแวดวงวิชาการ สถานศึกษา รายวิชา และการจัดประสบการณ์ ทั้งในและนอกสถานศึกษาทั้งที่จัดเป็นทางการและไม่เป็นทางการ รวมทั้งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ มากมาย Marsh & Willis (2007) ได้เสนอความคิดรวบยอดที่ครอบคลุมความหมายของหลักสูตรไว้ 7 ความหมายที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาเปรียบเทียบดังนี้

ความหมายที่ 1 หลักสูตรคือสิ่งที่ถ่ายทอดมรดกทางวิชาการหรือความรู้ที่เห็นว่ามีค่าสำคัญ โดยเฉพาะเนื้อหาความรู้ที่เรียนแล้วให้เป็นคนชั้นสูงหรือเป็นผู้ดี วิชาที่เรียนจึงได้แก่ หลักไวยากรณ์ การอ่าน ตรรกะ วาทศิลป์ คณิตศาสตร์และหนังสือ The Greatest Book of Western World ตามแนวคิดนี้ ความหมายของหลักสูตรจะแคบมาก ไม่ยืดหยุ่น อนุรักษ์นิยมและอยู่ในกรอบของวัฒนธรรมเท่านั้น

สำหรับประเทศไทยในสมัยกรุงสุโขทัยที่เริ่มมีอักษรไทยขึ้นใน พ.ศ. 1826 พบว่าจะมีการเรียนวิชาซีพตามแบบอย่างอาซีพของบรรพบุรุษ วิชาจริยศึกษา (สอนให้เคารพนับถือบรรพบุรุษ มีความกตัญญู รักษาขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษาจัดขึ้นในบ้าน สำนักสงฆ์ สำนักราชบัณฑิต หรือ พระราชสำนัก ในสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีราชธานี ยาวนาน 417 ปี มีการจัดให้เรียนวิชาสามัญ คือ อ่าน เขียน เรียนเลข ภาษาและวรรณคดี (ประไพ เอกอุน, 2542)

ความหมายที่ 2 หลักสูตรคือเนื้อหาวิชา (Subjects and Content) และมี การเลือกเนื้อหาวิชาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันมารวมขึ้นเป็นศาสตร์ที่ใช้ในการศึกษา เช่น วิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ภาษาและศิลปะ เพื่อกำหนดให้ผู้เรียนได้ใช้เรียน

ความหมายที่ 3 หลักสูตรคือสิ่งที่มีประโยชน์ต่อสังคม เป็นสิ่งที่รับใช้สังคม แนวคิดนี้ยังยึดรายวิชาเป็นฐานอยู่ (subject-based) แต่เลือกเฉพาะวิชาที่มีประโยชน์สูงสุดต่อสังคมปัจจุบัน และความทันสมัยมีคุณค่ามากกว่าขนบธรรมเนียมประเพณี หลักสูตรมุ่งสอนทักษะ ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อผู้เรียนเมื่อผู้เรียนจบออกจากโรงเรียนหรือ มหาวิทยาลัยแล้ว

ความหมายที่ 4 หลักสูตรคือการวางแผนการเรียนรู้ เป็นการวางแผนกำหนดผลลัพธ์ทางการเรียนว่าผู้เรียนควรมีคุณลักษณะอะไรบ้าง เช่น การคิดแบบมีวิจารณญาณ ความขยัน อดทน ความรับผิดชอบ ซึ่งคุณลักษณะที่เลือกมาจะถูกนำมาบรรจุลงในรายวิชาต่างๆ และกิจกรรมเสริม (Extra activities) หรืออื่นๆ ที่สถานศึกษากำหนด ความหมายของหลักสูตรข้อนี้จึงอยู่บนสมมติฐานที่ว่า การเรียนรู้ที่วางแผนไว้เท่ากับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน โดยละเลยสิ่งที่ไม่ได้วางแผนแต่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน ที่เรียกว่าหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) ความหมายนี้จึงเป็นการสนใจเฉพาะผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ

ความหมายที่ 5 หลักสูตรคือประสบการณ์การเรียนรู้ จะหมายรวมถึงประสบการณ์ทั้งหมดทั้งที่วางแผนและไม่ได้วางแผน และ ต้องการหรือไม่ต้องการที่ผู้เรียน

ได้รับจากสถานศึกษาทั้งโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ (Hidden curriculum) ผ่านสิ่งแวดล้อม บรรยากาศ การสื่อสารต่างๆ ในสถานศึกษา

ความหมายที่ 6 หลักสูตรคือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนและผู้สอน (Personal transformation) ความหมายนี้จะครอบคลุมความหมายที่กล่าวมาข้างต้น แต่เพิ่มการสนใจการเรียนรู้ของผู้สอนที่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียนระหว่างที่สอน นอกเหนือจากสนใจเฉพาะการเรียนรู้ของผู้เรียนเท่านั้น

ความหมายที่ 7 หลักสูตรคือประสบการณ์ชีวิต (Life experience) เป็นแนวคิดที่กว้างขึ้น เพราะหมายรวมถึงประสบการณ์ทั้งชีวิตซึ่งสถานศึกษาวางแผนไว้หรือไม่ได้วางแผนไว้ และรวมทั้งประสบการณ์ในชีวิตจริงนอกสถานศึกษาด้วย

ความหมายที่ 1 และ 2 จะสนใจเนื้อหาที่ใช้สอน ความหมายที่ 3 และ 4 จะสนใจเป้าหมายของการศึกษา และสามความหมายสุดท้ายจะห่วงใยกระบวนการเปลี่ยนแปลงของประสบการณ์หรือการเรียนรู้ ที่ได้รับในระบบการศึกษาที่จัดให้ สำหรับบทความนี้จะพิจารณาเฉพาะหลักสูตรที่ใช้อยู่ในสถานศึกษา ครอบคลุมทั้งที่วางแผนและไม่วางแผน แต่เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับ

แนวคิดต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรถูกกำหนดจากบรรทัดฐานและคตินิยมทางสังคมและความเชื่อเกี่ยวกับบทบาท ความรับผิดชอบของการเป็นสถานศึกษาที่ดี ธรรมชาติของความรู้ และการเรียนรู้ บทบาทหน้าที่ของผู้สอนและ

ผู้เรียน ซึ่งอาจกำหนดแนวคิดออกมาได้ 6 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดที่เน้นวิชาการ (Academic Rationalism) แนวคิดนี้จะให้ความสำคัญกับการทำให้ผู้เรียนมีความรู้ในศาสตร์ต่างๆ และใช้ความรู้เหล่านั้นอย่างถูกต้องตามศาสตร์ แนวคิดนี้จึงค่อนข้างอนุรักษ์นิยม โดยผู้เรียนจะถูกมองเป็นผู้รับความรู้จากผู้สอนและดูเหมือนจะเน้นความแตกต่างระหว่างองค์ประกอบของหลักสูตรมากกว่าการทำให้เกิดการเชื่อมโยงข้ามหลักสูตร

2. แนวคิดที่เน้นประสิทธิภาพสังคมและเศรษฐกิจ (Social and Economic Efficiency) แนวคิดนี้มองว่าหน้าที่หลักของการศึกษาคือการพัฒนาทุนมนุษย์ หลักสูตรจะถูกออกแบบเพื่อเตรียมพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ มีคุณลักษณะและทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ เตรียมคนเพื่อการมีงานทำ การศึกษาจึงเปรียบเหมือนเข้าหลอม

3. แนวคิดที่เน้นการปฏิรูปสังคม (Social Reconstructionism) แนวคิดนี้ถูกมองในเชิงลบว่าผลิตคนเพื่อออกไปเปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงสังคม มองว่าสังคมมีปัญหา เช่น ความไม่ยุติธรรม ความไม่เสมอภาค หลักสูตรจึงมีหน้าที่ผลิตคนให้ตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ในสังคม และเข้าไปแสดงพลังในการสร้างสังคมให้ดีขึ้น หลักสูตรและการเรียนการสอนจะเน้นการทำให้ผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมกับปัญหาหรือประเด็นปัญหาต่างๆ ในสังคม เพื่อฝึกการค้นหาหรือเรียนรู้การแก้ปัญหาสังคม

4. แนวคิดที่เน้นศาสนาและระบบการปกครอง แนวคิดนี้มองว่าสถานศึกษามีหน้าที่

หลักในการปลูกฝัง ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อทางศาสนาและการเมืองการปกครองผ่านหลักสูตร เช่น หลักคำสอนของศาสนาคริสต์ อิสลาม พุทธ เป็นต้น หรือถ้าเป็นระบบการปกครองก็ได้แก่ การปกครองแบบคอมมิวนิสต์ ระบบการปกครองแบบเผด็จการ และระบบการปกครองแบบประชาธิปไตย เป็นต้น โดยผู้เรียนจะเป็นเพียงผู้รับ จัดจำเนื้อหาและปฏิบัติตามคำสอนของแต่ละประเทศยึดถือ

5. แนวคิดที่ เน้นความก้าวหน้า (Progressivism) แนวคิดนี้ เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หลักสูตรมุ่งตอบสนองความต้องการจำเป็นของนักเรียนที่มีความแตกต่างกัน เช่น ความถนัด ความสนใจ เพื่อต่อยอดและส่งเสริมความสามารถของผู้เรียน รวมทั้งช่วยเหลือผู้เรียนที่มีความยุ่งยากในการเรียนรู้หรือมี

ข้อจำกัดทางร่างกาย เพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาความก้าวหน้า ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างสรรค์ความรู้หรือเรียนรู้ด้วยตนเองเป็น และเรียนรู้ตลอดชีวิต

6. แนวคิดที่ เน้นความหลากหลายของการรู้คิด (Cognitive Pluralism) แนวคิดนี้ตอบสนองต่อทฤษฎีปัญญา ตามที่กำหนดโดย Gardner ในปี 1985 และตอบสนองสมรรถนะและเจตคติที่หลากหลายของคน แนวคิดนี้จะมองคนต่างจากแนวคิดที่สองที่มองคนเป็นทุนมนุษย์ อันเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของสังคมยุคเทคโนโลยีที่เน้นนวัตกรรม ผู้เรียนจึงถูกมองเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ต้องสร้างทักษะ สมรรถนะให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่มีเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

ตาราง 1 เปรียบเทียบแนวคิดและองค์ประกอบหลักสูตรทั้ง 6 แนวคิด

แนวคิด	องค์ประกอบ			
	ความตั้งใจ/ เป้าหมาย	เนื้อหา	วิธีการเรียนรู้	การประเมินผล การเรียนรู้
1.เน้นวิชาการ (Academic Rationalism)	เพื่อส่งเสริม สติปัญญา ทักษะ การรู้คิด และวิธีการ เรียนรู้ให้กับผู้เรียน	เน้นความรู้ ทักษะ และค่านิยมที่อยู่ใน วิชาต่างๆ	สอนเน้นเนื้อหา คุณธรรม และวิธี สืบเสาะหาความรู้	เน้นการสอบวัด ความรู้ในเนื้อหา ที่เรียนไป อย่างเข้มข้น
2.เน้น ประสิทธิภาพ สังคมและ เศรษฐกิจ (Social and Economic Efficiency)	เตรียมคนให้เป็น ทุนมนุษย์ของสังคม ปัจจุบันและอนาคต	เน้นความรู้และ ทักษะที่สอดคล้อง กับการจ้างงาน หรือการมีงานทำ	สอนให้รู้จักการ ประยุกต์ความรู้ และทักษะไปใช้	เน้นการวัด ความสามารถ ของผู้เรียนในการ ประยุกต์ความรู้ และทักษะไปใช้

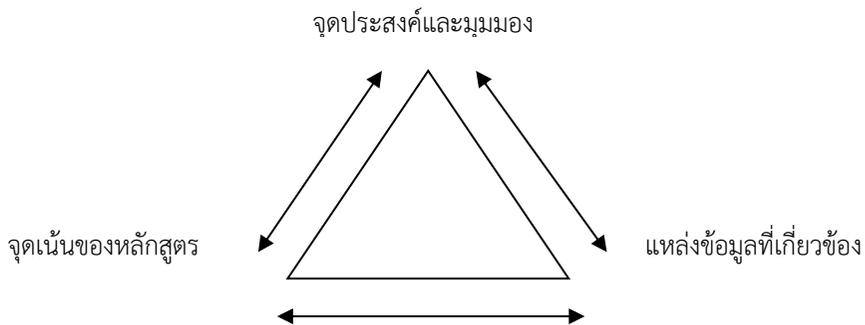
ตาราง 1 (ต่อ)

แนวคิด	องค์ประกอบ			
	ความตั้งใจ/ เป้าหมาย	เนื้อหา	วิธีการจัดการเรียนรู้	การประเมินผล การเรียนรู้
3.เน้นการ ปฏิรูปสังคม (Social Reconstructi onism)	หลักสูตรเป็น ตัวแทนในการ วิเคราะห์ วิพากษ์ สังคม ปฏิรูปและ เปลี่ยนแปลงสังคม	เน้นเนื้อหาแนวคิด อุดมการณ์และ ประเด็นที่เป็นความ จำเป็นของสังคม	เน้นการสอนให้ ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การทำงานกลุ่มและ การเข้าไปมีส่วน ร่วมกับกิจกรรมของ ชุมชนและสังคม	เน้นการให้ผู้เรียน มีส่วนร่วมในการ ประเมินตนเอง
4.เน้นศาสนา และระบบ การปกครอง	เหนี่ยวนำให้ผู้เรียน มีศรัทธาในศาสนา หรือระบบการ ปกครอง	เน้นความเชื่อและ การปฏิบัติในหลัก คำสอนทางศาสนา หรือระบบการ ปกครอง	เน้นการสั่งสอนให้มี ความเชื่อและการ ปฏิบัติในหลักคำ สอนทางศาสนา หรือระบบการ ปกครอง	เน้นการผูกติดกับ ความเชื่อและการ ปฏิบัติในหลักคำ สอนทางศาสนา หรือระบบการ ปกครอง
5.เน้น ความก้าวหน้า (Progressivism)	จัดโอกาสให้ผู้เรียน ได้พัฒนาสติปัญญา และความสามารถ ส่วนบุคคล	เน้นการบูรณาการ ความรู้และ กระบวนการเรียนรู้ แบบองค์รวม	เน้นกิจกรรมและ การเรียนรู้ด้วย ตนเอง โดยครูมี หน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก	เน้นการวัดผล เชิงคุณภาพเพื่อ แสดงความพยายาม วิเคราะห์ กระบวนการเรียนรู้
6.เน้นความ หลากหลาย ของการรู้คิด (Cognitive Pluralism)	เพื่อส่งเสริม สมรรถนะ และเจตคติ ที่หลากหลาย ของผู้เรียน	การต่อรองเนื้อหา ที่จะเรียนหรือการ เลือกเนื้อหาและ ผลลัพธ์จากที่มีอยู่ อย่างหลากหลาย	เน้นกิจกรรมและ การเรียนรู้ด้วย ตนเอง โดยครูมี หน้าที่เป็น ผู้อำนวย ความสะดวก	เน้นการวัดผล เชิงคุณภาพเพื่อ แสดงความพยายาม เข้าถึงความ หลากหลาย ของการเรียนรู้

วิธีการหรือแนวคิดในการเปรียบเทียบหลักสูตร (Approach Comparisons of Curricula)

กรอบแนวคิดในการเปรียบเทียบหลักสูตรมีฐานคติว่าผู้แสวงหาความรู้ (Inquirer) มีจุดประสงค์ ที่ต้องการนำผลการเปรียบเทียบไปกำหนดนโยบาย หรือสร้างความรู้ ความเข้าใจใหม่ หรือต้องการให้เกิดการยอมรับแนวคิด เกิดมุมมองใหม่ หรือยอมรับจุดเน้นและองค์ประกอบใหม่ของหลักสูตร ดังนั้นข้อมูลที่จะใช้ในการเปรียบเทียบควรมา

จากสิ่งที่เกี่ยวข้อง หรือ ปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับหลักสูตร หรือร่องรอยหลักฐานต่างๆ ทั้งที่เป็นเอกสาร เป็นการใช้ปฏิบัติ และการแสดงออกของพฤติกรรมต่างๆ ที่ทำให้การเปรียบเทียบหลักสูตรมีความกระจ่างชัด กรอบแนวคิดดังกล่าวประกอบด้วยตัวแปรสามตัวที่สัมพันธ์กัน คือ จุดประสงค์และมุมมอง จุดเน้นของหลักสูตรและแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถแสดงความสัมพันธ์ได้ ดังภาพประกอบ 1

ภาพประกอบ 1 แสดงกรอบแนวคิดที่ใช้ในการเปรียบเทียบหลักสูตรที่สำคัญ 3 ประการ

จุดประสงค์และมุมมอง (Purpose and perspective)

ตามที่ได้กล่าวไปข้างต้นแล้วว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีเหตุผลหลายเหตุผลในการทำการเปรียบเทียบหลักสูตร โดย Short (1991) ได้เสนอจุดประสงค์ของการเปรียบเทียบหลักสูตร 17 แบบดังนี้

1. การวิเคราะห์ (Analytical)
2. การหาข้อมูลหลักฐานเพิ่มเติม (Ampliative) ที่นำไปสู่การหาทางเลือกอื่นที่ดีกว่า

3. การพิจารณา ตรวจสอบ (Speculative) จะเป็นการคาดเดาเพื่อให้มีการเก็บหลักฐานสำหรับใช้ในการเตือนหรือการชี้แนะ
4. การทำเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ (Historical) เพื่อบอกเล่าการกระทำที่ผ่านมาแล้ว
5. การทำให้เป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific) หรือทำให้มีข้อมูลเชิงประจักษ์ที่แจ่มชัด (Quantitative-oriented)

6. การบันทึกเป็นเรื่องราวชีวิตทางสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ (Ethnographic)

7. การพรรณนา (Narrative) เพื่อนำไปทำประวัติชีวิต

8. สุนทรียศาสตร์ (Aesthetic) แนวนี้จะเน้นข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative-oriented)

9. การศึกษาปรากฏการณ์ (Phenomenological) เช่นการศึกษาการรับรู้ของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเกี่ยวกับหลักสูตร

10. การตีความเพื่อความเข้าใจ (Hermeneutic) โดยการหาความหมายในเชิงลึก

11. สร้างทฤษฎี (Theoretical) โดยเน้นการหาแนวคิดที่ถูกต้อง เชื่อถือได้

12. สร้างบรรทัดฐาน (Normative) เพื่อความมีเหตุผล

13. การวิพากษ์ (Critical)

14. การประเมิน (Evaluation)

15. การบูรณาการ (Integrative)

16. การคิดไตร่ตรองที่รอบคอบ (Deliberative) โดยเน้นเฉพาะประเด็นสำคัญ

17. การปฏิบัติ (Action) ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

จุดประสงค์ทั้ง 17 แบบดังกล่าวข้างต้นสามารถนำมารวมเป็นหมวดหมู่ใหญ่ได้ สามหมวดหมู่ที่มีผู้นิยมใช้และปรากฏในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องต่างๆ คือ มุมมองเชิงประเมิน (Evaluation perspective) มุมมองเชิงตีความ (Interpretative perspective) และมุมมองเชิงวิพากษ์ (Critical perspective) แต่ละมุมมองมีรายละเอียดดังนี้

มุมมองเชิงประเมิน (Evaluation perspective)

มุมมองนี้จะถูกนำมาใช้เมื่อต้องการหาหลักฐานเพื่อใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร เช่นต้องการตัดสินใจเกี่ยวกับการให้สวัสดิการหรืองบประมาณแก่สถานศึกษาตามผลการปฏิบัติงาน การตัดสินใจของบิดา มารดา เพื่อเลือกสถานศึกษาให้บุตร ครูตัดสินใจเลือกตำราเพื่อนำมาใช้สอน หรือการตัดสินใจปรับปรุงหรือปฏิรูปหลักสูตรจากข้อมูลผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนที่ผ่านการสอบจากข้อสอบระดับนานาชาติ เช่น ผลสอบ PISA และระดับชาติเช่น O-Net เป็นต้น

มุมมองเชิงตีความ (Interpretative perspective)

มุมมองนี้เรียกอีกอย่างว่ามุมมองการตีความเพื่อความเข้าใจ (Hermeneutic perspective) โดยมีจุดประสงค์เพื่อการวิเคราะห์และอธิบายปรากฏการณ์ ตัวอย่างเช่น การเปรียบเทียบหลักสูตรในแต่ละประเด็น จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยประวัติของหลักสูตรในแต่ละช่วงเวลา หรือปรากฏการณ์ทางสังคม วัฒนธรรมที่เกิดขึ้นอันเป็นผลของหลักสูตร งานวิจัยที่เป็นตัวอย่างมุมมองการตีความ คือ งานวิจัยของ Alexander (2000) ที่ทำการศึกษการใช้วิธีสอนในวัฒนธรรมที่ต่างกันโดยเปรียบเทียบวิธีสอนที่ใช้ในระดับระดับประถมศึกษาของประเทศฝรั่งเศส รัสเซีย อินเดีย สหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ เก็บข้อมูลโดยการอัดเทปการสอน ร่วมกับการสัมภาษณ์ การเก็บภาพถ่าย การศึกษาเอกสาร และการบันทึกประจำวัน ผลการศึกษาทำให้

เห็นการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาที่รัฐบาลของแต่ละประเทศจัดขึ้น ทั้งเชิงกายภาพ การจัดการโรงเรียน ความสัมพันธ์กับชุมชน และการจัดการเรียนการสอน (ประกอบด้วย โครงสร้างบทเรียน การจัดการชั้นเรียน การจัดการกิจกรรมการเรียนการสอน งานประจำ ปฏิสัมพันธ์และการสนทนาสิ่งที่เรียนระหว่างครูกับนักเรียน) อีกตัวอย่างหนึ่งคืองานวิจัยของ Meyer และคณะ(1992) Kamens และคณะ (1996) ที่ศึกษาเวลาเรียนที่ปรากฏในตารางสอนและวิชาที่ใช้สอนในโรงเรียนประถมและมัธยมศึกษา มากกว่า 100 ประเทศ ผลการวิจัยนี้นำมาสู่การปรับเปลี่ยนหลักสูตรจากที่เน้นสอนให้ผู้เรียนเป็นคนมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองเหนือกว่าผู้อื่น หรือหลักสูตรสำหรับคนชั้นสูง มาเป็นหลักสูตรที่ครอบคลุมเนื้อหาวิชาที่กว้างและหลากหลายขึ้น เพื่อให้เหมาะกับคนทั่วไปมากขึ้น

มุมมองเชิงวิพากษ์ (Critical perspective)

มุมมองนี้จะรวมการตรวจสอบข้ามหลักสูตรในแต่ละยุคสมัยที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่นำมาเปรียบเทียบ เช่น ยุคหลังล่าอาณานิคม มุมมองนี้จะเหมาะกับนักวิจัยที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับ ความเสมอภาค การปฏิรูปสังคม ความยุติธรรม สิทธิสตรี เป็นต้น โดยมีเป้าหมายเพื่อตั้งลักษณะของหลักสูตรที่ได้วางแผนไว้แล้วหรือไม่ได้วางแผนไว้แต่เกิดขึ้นโดยบังเอิญ ทั้งต้องการหรือไม่ต้องการ ประโยชน์ของการยอมรับผลการเปรียบเทียบหลักสูตรด้วยมุมมองนี้คือการทำให้เห็นภาพของสิ่งที่ต้องให้ความช่วยเหลือชัดเจน ตัวอย่างงานวิจัยของ

Apple & Christian-Smith (1991) เกี่ยวกับการใช้หนังสือ หรือ ตำราเรียน เปิดเผยว่า ผลจากกิจกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ วัฒนธรรม การต่อสู้และการประนีประนอม ทำให้เกิดผู้สนใจและต้องการเขียนหนังสือ หรือ ตำราเรียน เกี่ยวกับกิจกรรมข้างต้นขึ้น แต่ตำราหรือหนังสือเรียนเหล่านั้นก็ทำให้ครูและนักเรียนยอมรับด้วย โดยเฉพาะหนังสือ หรือ ตำราเรียนที่ตีพิมพ์ในยุคที่มีข้อจำกัดทางการเมืองและเศรษฐกิจ ตัวอย่างอีกชิ้นหนึ่งคืองานวิจัยของ Sleeter & Grant (1991) วิเคราะห์เปรียบเทียบและเสนอภาพของเผ่าพันธุ์ ชนชั้น เพศและผู้พิการ ที่ปรากฏในตำราเรียนวิชาสังคมศึกษา ภาษา วิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ จำนวน 47 เล่ม ในประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสิ่งที่นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบมี 6 ด้าน ได้แก่ รูปภาพ ผลงาน ผู้เรียนหรือผู้ใช้หนังสือ การใช้ภาษา โครงเรื่อง ก็พบความลำเอียงของคนผิวขาวชายที่มีต่อคนคนสีผิวอื่น ความลำเอียงทางเพศ ฐานะ และ ความพิการ จึงทำให้หนังสือ หรือ ตำราเรียนระยะต่อมาต้องสะท้อนภาพความหลากหลาย และการให้สำคัญกับคนทุกกลุ่ม

จุดเน้นหลักสูตรและแหล่งข้อมูล (Curriculum focus and manifestations)

โดยทั่วไปหลักสูตรจะมีความหลากหลายอยู่แล้ว และเมื่อเผยแพร่เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ก็ยังมีการปฏิบัติทั้งแบบวางแผนและไม่ได้วางแผน กระจายปะปนกัน จึงมีความจำเป็นต้องระบุจุดเน้นหรือประเด็นสำหรับใช้เพื่อการเปรียบเทียบให้ชัดเจน เช่น 1) อุดมคติ แนวคิดหลัก และวัฒนธรรมทางสังคมที่มี

อิทธิพลต่อหลักสูตร 2) ระบบการวางแผนและพัฒนาหลักสูตร ที่รวมทั้งกระบวนการและผลผลิตที่ได้จากการพัฒนาหลักสูตร 3) การนำหลักสูตรไปใช้ ที่รวมทั้งการส่งต่อหลักสูตรเพื่อ

ใช้ในการเรียนการสอน และการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน 4) ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนทั้ง ความรู้ ค่านิยม ความรู้สึกและการรับรู้ทั้งที่วางแผนและไม่ได้วางแผน

ตาราง 2 แหล่งข้อมูลของหลักสูตรและระเบียบวิธีวิจัย

จุดเน้น/ประเด็น	แหล่งข้อมูล	ระเบียบวิธีวิจัย	ตัวอย่างงานวิจัย
อุดมคติ แนวคิดหลักและวัฒนธรรมทางสังคม	หนังสือ บทความวิชาการหรือบทความเชิงนโยบายต่างๆ	การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis)	Apple & Christian-Smith (1991)
การวางแผนและพัฒนาหลักสูตร	เอกสารเชิงนโยบายที่เป็นทางการ แผนการทำงาน รายงานการประชุม ประมวลการสอน แผนการสอน สื่อการสอน และเอกสารต่างๆ เกี่ยวกับการวัดและประเมินผล	การวิเคราะห์วาทกรรม (Discourse analysis) และการสัมภาษณ์	Meyer, Kamens & Benavot (1992)
การนำหลักสูตรไปใช้	บทบาทของครูและนักเรียน ใช้เวลาของครูและนักเรียน เช่น การเตรียมการสอน การเข้าชั้นเรียนและการมีส่วนร่วมในการเรียน ปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียนระหว่างนักเรียนกันเองและกับครู เป็นต้น	การสังเกตชั้นเรียน บันทึกหลังสอนของครู การสัมภาษณ์ การจัดบันทึกการทำกิจกรรมต่างๆ หรือ ethnography เป็นต้น	Alexander (2000)
ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน	การเปลี่ยนแปลงเจตคติ พฤติกรรม และกระบวนการเรียนรู้ของทั้งนักเรียนและครู	แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การเขียนเล่า ประวัติชีวิต การสะท้อนคิด และจากแบบวัดหรือแบบทดสอบต่างๆ	Cogan และคณะ (2002) Moyle & Hargreaves (1998)

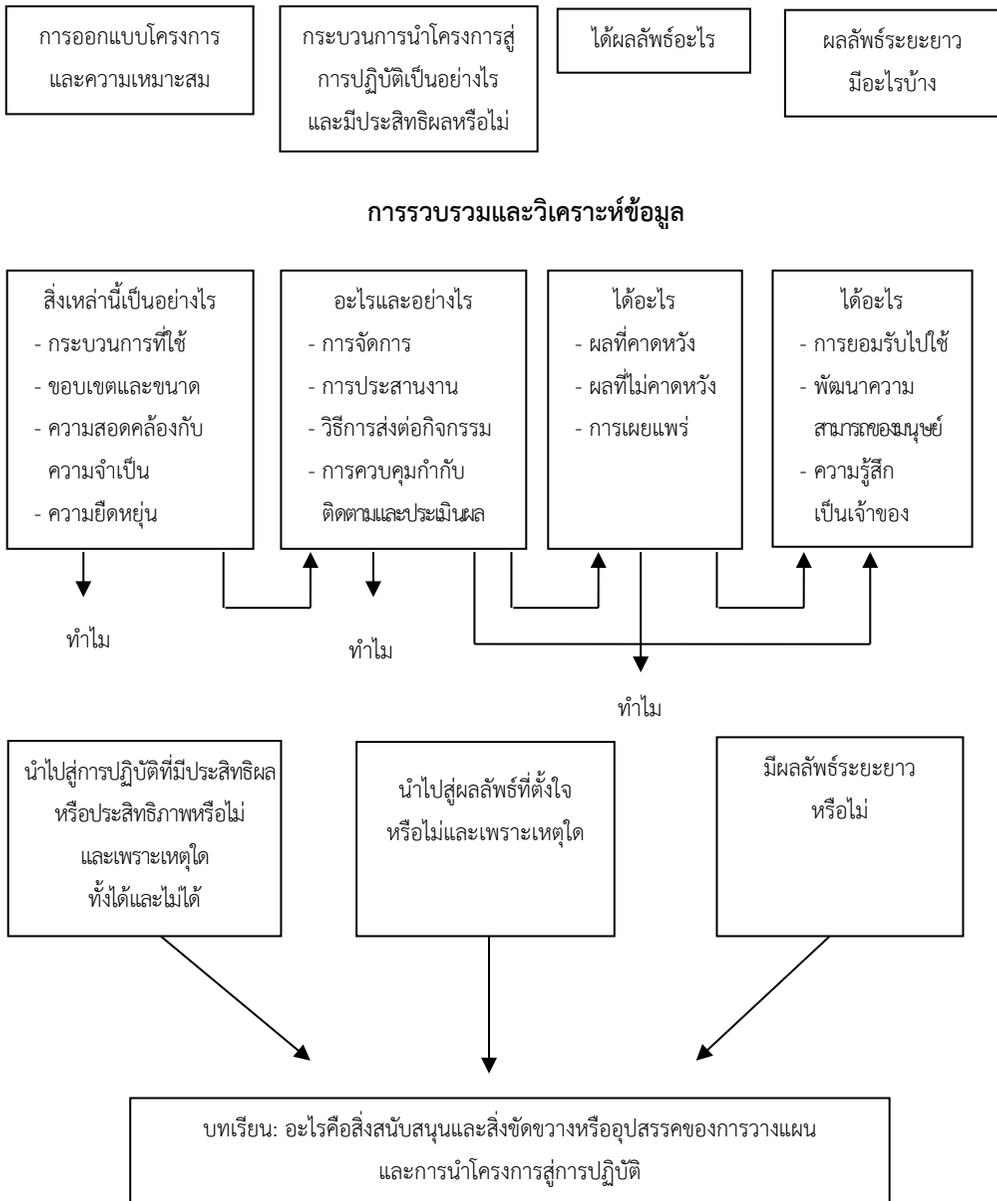
ระเบียบวิธีวิจัยในการเปรียบเทียบหลักสูตร (Research Methods in Comparing Curricula)

ในหลายสาขาของการวิจัยพบว่าทั้งระเบียบวิธีเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณสามารถนำมาใช้สำหรับการเปรียบเทียบหลักสูตรได้จะใช้ระเบียบวิธีใดขึ้นอยู่กับมุมมองที่ใช้ ว่าจะเป็นมุมมองเชิงประเมิน (Evaluation perspective) มุมมองเชิงตีความ (Interpretative perspective) หรือมุมมองเชิงวิพากษ์ (Critical perspective) จุดเน้นของหลักสูตร และแหล่งข้อมูลที่สามารถนำมาใช้ได้ หลายการศึกษาใช้ระเบียบวิธีแบบผสม (Mix methods) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ครบถ้วนสมบูรณ์

ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของการใช้ระเบียบวิธีแบบต่างๆ ในการเปรียบเทียบหลักสูตรบนฐานคิดสามมุมมองข้างต้น

การศึกษาตามมุมมองเชิงประเมิน (Evaluation perspective) ตัวอย่าง เช่น

การประเมินโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรนานาชาติในประเทศจีน มาเป็นระยะเวลา 5 ปี (UNICEF 2000) เป้าหมายการประเมินเพื่อระบุจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการ การศึกษาครั้งนี้ก็วิจัยใช้เวลาในการสัมภาษณ์เป็นเดือน ลงภาคสนามและเขียนรายงานปัญหาที่พบ ด้านขอบเขตของการศึกษาพบว่าหลายร้อยโครงการที่ทำในระยะเวลา 5 ปี ทำใน 4 กลุ่มเท่านั้นและส่วนใหญ่อยู่ในสาขาการศึกษาผู้ใหญ่และการประถมศึกษา โครงการต่างๆ ได้รับการอนุมัติในระดับชาติ แต่ถูกบริหารจัดการในระดับจังหวัด และนำไปใช้ในระดับท้องถิ่น การประเมินจึงต้องทำการศึกษาตั้งแต่ระดับการวางแผน การดำเนินการตามแผน และผลลัพธ์ของหลักสูตรหรือโครงการที่เกิดขึ้น กรอบแนวคิดในการประเมินนี้แสดงสิ่งที่ประเมิน การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลผลลัพธ์และบทเรียนที่ได้รับดังแสดงในภาพประกอบ 2

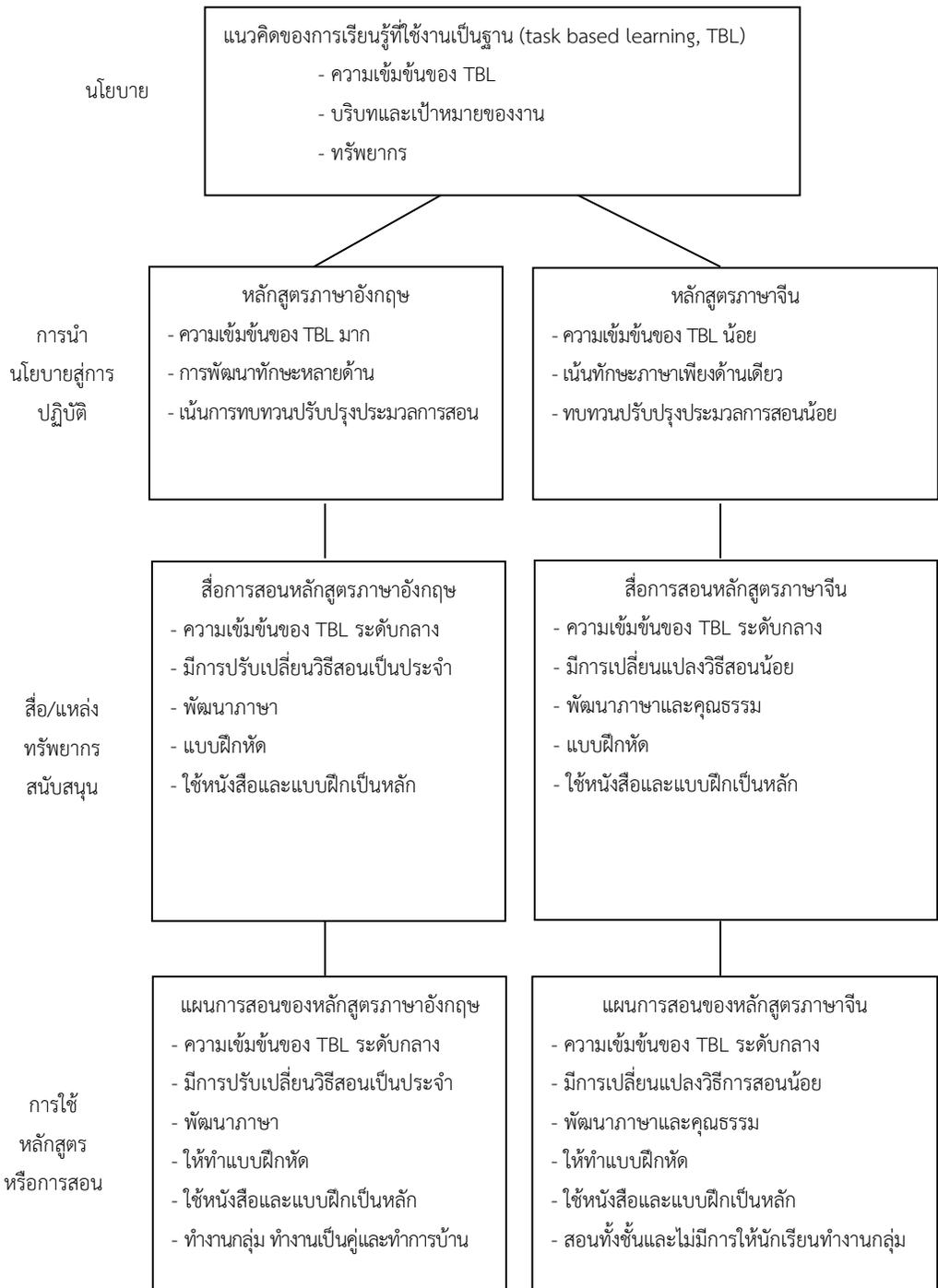

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการประเมินหลักสูตร สำหรับโครงการที่ได้รับการช่วยเหลือจากองค์กรนานาชาติ

การศึกษาตามมุมมองเชิงตีความ (Interpretative perspective)

ตัวอย่างเช่น การตรวจสอบเพื่อเปรียบเทียบการจัดการเรียนการสอนแบบใช้งานเป็นฐาน (task-based learning) ในวิชาภาษาจีน และ ภาษาอังกฤษของโรงเรียนแห่งหนึ่งในฮ่องกง ประเด็นที่นำมาเปรียบเทียบประกอบด้วย การวางแผน (planned) การสอน (implemented) และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน (experienced) โดยเปรียบเทียบทั้งใน

วิชา (horizontal comparison) และระหว่างวิชา (vertical comparison) แหล่งข้อมูลประกอบด้วย เอกสารที่เป็นนโยบายและเอกสารทางราชการ หนังสือเรียนของทั้งสองวิชา แผนการสอน และการสอนในชั้นเรียน ตั้งแต่ระดับนโยบาย การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ แหล่งทรัพยากร การใช้หลักสูตรหรือการสอน กรอบแนวคิดในการประเมิน ดังแสดงในภาพประกอบ 3

ภาพประกอบ 3 กรอบแนวคิดการตีความการเรียนรู้ที่ใช้งานเป็นฐานตั้งแต่การกำหนดนโยบายจนถึงการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติ

การศึกษาตามมุมมองเชิงวิพากษ์ (Critical perspective)

ตัวอย่างเช่น การศึกษาของ Hickling-Hudson & Ahlquist's (2003) ที่วิเคราะห์หลักสูตรที่จัดให้เด็กพื้นเมืองผิวสี ในโรงเรียนประถมศึกษา 4 โรงเรียนในประเทศออสเตรเลีย และอีก 2 โรงเรียนในประเทศสหรัฐอเมริกา วัตถุประสงค์ในการเปรียบเทียบคือต้องการทราบว่าใครเป็นผู้กำหนดหลักสูตร และหลักสูตรตอบสนองของกลุ่มชนใด คำตอบจะทำให้ทราบว่าโรงเรียนและหลักสูตรมีการช่วยให้เด็กผิวสีพัฒนาอัตลักษณ์ (identities) ของตนเองอย่างไรที่ทำให้นักเรียนไม่ถูกวัฒนธรรมของคนขาวดูถูกเกินไป และครูจะสอนนักเรียนให้เห็นถึงความหลากหลายทางด้านประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวิทยาศาสตร์ของคนผิวสีในโลกอย่างไร ผู้วิจัยเลือกโรงเรียนที่รู้สึกว่ามี การปฏิบัติที่ดีและไม่ดีในแต่ละประเทศมาเป็นกลุ่มตัวอย่าง เพื่อให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างประเทศ และในประเทศเดียวกันเอง เก็บข้อมูลโดยการเยี่ยมโรงเรียน การสังเกตชั้นเรียน การสัมภาษณ์บุคลากร ครูและนักเรียน การสำรวจสิ่งอำนวยความสะดวกและทรัพยากรในห้องสมุด วัสดุหลักสูตรและการตกแต่งป้ายตามผนังต่าง ๆ ผลการศึกษาพบว่าโรงเรียนที่มีการปฏิบัติไม่ดี หลักสูตรและการเรียนการสอนจะยังมีวัฒนธรรมของคนขาวแสดงอยู่มากกว่าวัฒนธรรมของคนพื้นเมืองผิวสี เช่น การตกแต่งต้นคริสต์มาส การส่งเสริมให้นักเรียนอ่านนิทานของทางยุโรป ผนังห้องเรียนตกแต่งด้วยการ์ตูนของดิสนีย์ ส่วนโรงเรียนในสหรัฐอเมริกาพบว่าผนังทางเดินติดเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติของคน

ขาว และความรู้ต่าง ๆ ที่นักเรียนต้องนำไปใช้สอบ ซึ่งแสดงว่าโรงเรียนยังไม่สนใจที่จัดให้นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับภูมิหลังของตนเอง ในทางตรงข้ามกับโรงเรียนที่มีการปฏิบัติที่ดี จะบรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับชีวิตจริงเพื่อให้นักเรียนมีประสบการณ์สอดคล้องกับชีวิตและความ เป็นอยู่ที่แท้จริงในชุมชนของนักเรียน

สรุป

แนวคิดและความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรมีความซับซ้อน หลายมิติ และเป็นพลวัต รวมทั้งเกี่ยวข้องกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำนวนมาก การเปรียบเทียบหลักสูตรจึงไม่สามารถที่จะทำได้ครอบคลุมทุกประเด็นในโครงการเดียว ผู้ศึกษาวิจัยจึงจำเป็นต้องกำหนดจุดประสงค์ว่าจะนำผลการศึกษาไปใช้ประโยชน์อะไร หรือต้องการอยากทราบอะไร หรือเน้นอะไร บทความนี้จึงได้นำเสนอสิ่งที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบหลักสูตร 3 ประการ คือ 1) จุดประสงค์และมุมมอง 17 แบบ 2) การเลือกหรือกำหนดจุดเน้น 4 ด้าน และ 3) การกำหนดแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องว่ามีแหล่งข้อมูลอะไรบ้าง ข้อมูลจากแหล่งไหนที่มีประโยชน์ต่อการเปรียบเทียบ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงและการไม่หยุดนิ่งของหลักสูตรเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ที่เกิดขึ้นตั้งแต่การวางแผนหลักสูตร การใช้หลักสูตร และผลต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในตัวของผู้เรียน การเปรียบเทียบหลักสูตรจึงต้องทำอยู่เรื่อย ๆ ทำไปพร้อมกับการปฏิรูปหลักสูตร ผลการเปรียบเทียบหลักสูตรจะทำให้เห็นถึงการปฏิบัติที่ดีที่นำไปสู่

การปรับเปลี่ยนวิธีการทำงานหรือการปฏิบัติ
ให้ข้อมูลเพื่อประกอบการตัดสินใจ และทำให้
เกิดความเข้าใจที่ลึกซึ้งซึ่งระหว่างความสัมพันธ์

หรือปฏิสัมพันธ์ของการศึกษา สังคม เศรษฐกิจ
และการเมืองการปกครองในแต่ละบริบทที่
เลือกมาศึกษา

รายการอ้างอิง

- ประไพ เอกอุ่น. (2542). *ประวัติความเป็นมาของการศึกษาไทย*. สืบค้นจาก www.moe.go.th/moe/upload/blog/htmlfile/107-940.html.
- Alexander, Robin J. (2000). *Culture and pedagogy: International comparisons in primary education*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Apple, Michael W., & Christian-Smith, Linda K. (1991). The Politics of the Text-book, in Apple, Michael W & Christian-Smith, Linda K, (eds.). *The Politics of the Text-book* (pp.1-21). London: Routledge.
- Cogan, John J., Morris, Paul., & Print, Murray. (Ed.). (2002). *Civic Education in the Asia-Pacific Region: Case Studies Across Six Societies*. New York: RoutledgeFalmer, pp. 1-22.
- Hickling-Hudson, Anne., & Ahlquist, Roberta. (2003). Contesting the curriculum in the schooling of indigenous children in Australia and the United States: From Eurocentrism to Culturally Powerful Pedagogies. *Comparative Education Review*, 47(1), 64-89.
- Kamens, David H., Meye, John W., & Benavot, Aaron. (1996). Worldwide patterns in academic secondary education curricula. *Comparative Education Review*, 40 (2), 116-138.
- Marsh, Collin. & Willis, George. (2007). *Curriculum alternative approaches: Ongoing issues*. (4th ed.). New Jersey: Pearson Education, Inc.
- Meyer, John., Kamens, David H., & Benavot, Aaron. (1992). *School knowledge for the masses: World models and national primary curricular categories in the twentieth century*. London Falmer Press.
- Short, Edmund C. (1991). Introduction: Understanding Curriculum Inquiry. in Short, Edmund C. (eds.). *Forms of Curriculum Inquiry* (pp.1-25). Albany: State University of New York Press.

- Sleeter, Christine E., & Grant, Carl A. (1991). Race, Class, Gender and Disability in Current Textbooks. in Apple, Michael W & Christian-Smith, Linda K. (eds.). *The Politics of the Text-book* (pp.78-110). London: Routledge.
- UNICEF. (2000). *End-of-cycle education programme evaluation, 1996-2000*. Beijing: UNICEF.